

Campanes de Catí

**Per Joaquim Carbó Miralles,
cronista oficial de la vila de Catí**

EL CAMPANAR DE CATÍ LES CAMPANES

L'edifici del campanar va ser construït durant l'any 1615, amb Mossèn Jaume Miralles, per Pere del Sol, el mateix arquitecte que va construir l'ermita de Sant Vicent (1618) i la capella principal de l'ermita de Santa Anna (1615). Està pròxim a aconseguir-se el quart centenari de la seua construcció (1615-2015) sent un bon moment per escometre una urgent restauració (*).

(*): Aclariments en pàgina 17.

El campanar, anys 1990

Té una capacitat màxima de vuit campanes, encara que històricament tant sols n'ha tingut quatre o tres, com en l'actualitat. És quadrat, de pedra picada i està edificat sobre l'arc principal del Cor, completament pla, i sobre les parets laterals.

Campanar, 2012- Sud

Pujant les campanes

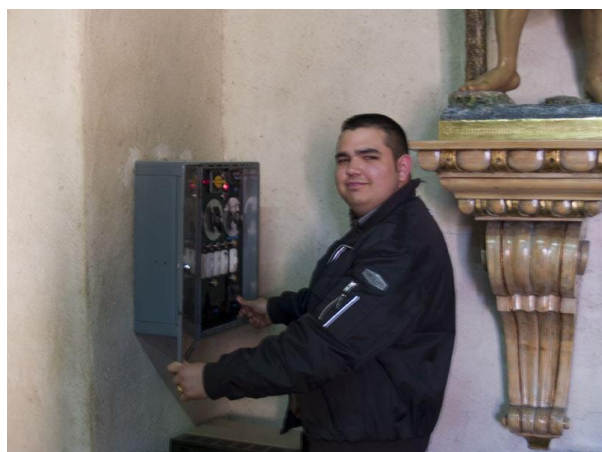
Campanar, 2012- Nord

Les dos primitives campanes (la menuda i la mitjana) van ser destruïdes a la Guerra Civil per a ser transformat el bronze en metralla per a armament a l'igual que la que estava situada justdamunt de la nau central de l'església de la que encara queda l'espadanya a la teulada. També foren destruïdes les campanes de l'Avellà i la de l'ermita de Santa Anna. La campana major ("Maria Rosa") es va salvar per poder seguir donant els tocs de les hores del poble i ser utilitzada en cas d'emergència (tocs de foc, etc.). Finalitzada la Guerra Civil, en l'any 1939, van ser portades des d'un magatzem militar de Barcelona per Mossèn Francisco Sanjuán, dos campanes per substituir les dos que s'havien emportat fent-se en 1940 la darrera remodelació del campanar.

Les campanes, anys 1991

La darrera vegada que es van baixar les campanes, després de la guerra, va ser en 1976, fa ara uns 36 anys, amb Mossèn Joaquín. Es va substituir el sistema manual de cordes i el de pujar al campanar per a tocar les campanes "al vol" per un sistema elèctric, automàtic i més còmode de voltejos i repics. Per a alguns es va perdre la màgia i encant de l'antic sistema manual i de l'esforç artístic dels campaners per un altre més impersonal, monòton i menys romàntic. La comoditat però, acabà imposant-se.

Tocant les campanes (Sant Martí, 2007)

Campana grossa (Maria Rosa)

Recentment (2012) el batall de la campana grossa va caure sobre la teulada de la Casa Abadia. Va coincidir amb una avaria del rellotge del campanar. Així es que es va decidir baixar novament les campanes per reparar-les. Tal cosa es va efectuar el dia 10 de juliol de 2012. Després d'estar el poble uns dies sense campanes aquestes van retornar al poble el 25 de Julio, dia de Sant Jaume. Els dos dies, però sobre tot el dia en que tornaven les campanes completament noves i relluents van ser una festa. La gent es va arremolinar al costat del campanar observant com una moderna grua feia ràpidament el treball que abans costava tant

esforç de fer. Al mateix temps van ser molts els que van aprofitar l'ocasió per a retratar-se al costat de les campanes. L'opinió majoritària de la gent era de que a nivell de terra semblaven molt més grans i relluents que al campanar.

Dia de la pujada de les campanes (25 juliol 2012)

Aprofitant la reparació es va renovar pràcticament el conjunt d'accessoris mantenint els jous metàl·lics. Es va recuperar els antics tocs de les campanes (Ave Maria, difunts, foc, queda, etc...). També es va renovar el rellotge, digitalitzant el seu funcionament de forma que marque les hores amb connexió a internet (*).

Rellotge inaugurat en 1952, amb Francisco Blasco, d'alcalde

L'únic inconvenient va ser l'elevat cost econòmic, al voltant de 18.000 euros, que van tindre que assolir els veïns, sense ajudes oficials. Per la qual cosa Mossèn Rafael, el capellà, i un grup de recuperació creat a l'efecte, van fer col·lectes i programar activitats i sopars de germanor per aconseguir els diners.

També s'han destapat tres de les arcades de mig punt que estaven tapiades total o parcialment. Queden dos arcades encara tapiades i tres ocupades per campanes (*).

Campanar sud i oest

Campanar nord

Campanar est

Per tant, de les vuit obertures o arcs de mig punt que posseeix el campanar de Catí només tres, les dos que donen al sud i una que dóna al nord, estan ocupades actualment amb campanes. Estan oberts, sense campanes, les que donen a l'oest i un que dóna al nord. Les dos que donen a l'est estan tapiades totalment amb maons. Les dos campanes més grans dominen el sud mentre que, davant, sola, queda la petita, mirant al nord.

La majoria de la gent sosté que si es van tapiar antigament els arcs va ser per algun motiu justificat. Alguns creuen que va ser per donar major ressonància i sonoritat al campanar. Segons esta hipòtesis, ara les campanes sonaran més suaument. També hi ha qui sosté que els arcs tapiats dificultaven la presència de goteres i humitats en el cor de l'església que ara apareixeran de nou. Altres en canvi sostenen la hipòtesi de que es van tapiar per resguardar el campanar i els campaners del fort vent del nord i de ponent i que arribava fins -i- tot a fer sonar les mateixes campanes.

Caldrà estudiar la possibilitat de tapar de nou, amb noves tecnologies, les obertures del campanar si algun d'aquestos efectes es demostra evident i perjudica la seua sonoritat o causa humitats en l'església (*).

Epigrafia en campana grossa

Pujada de la campana grossa

La campana menuda, de nom "Santa Bàrbara", es va fondre l'any 1929. La va realitzar la fosa de Constantí Linares Ortiz, proveïdor de la Reial Casa, Madrid Carabanchel Baix. Es pot observar des de les dos places i des de molts punts de la meitat nord del poble.

Campana menuda (Santa Bàrbara) (la que dóna a la Plaça de Dalt)

Diàmetre 71 cm.
Pes aproximat 207 kg.

Fonedor LINARES ORTIZ, CONSTANTINO DE
(CARABANCHEL BAJO)

Any fosa 1929

Epigrafia text T: " SE FUNDIO A EXPENSAS DE LA HERMANDAD DEL NIÑO JESUS SANTA BARBARA / SIENDO CURA PARROCO D. ESTEBAN ESTEBAN Y ALCALDE D MARIANO MARIN EN EL AÑO 1929 " ; M: (00) (marca de fàbrica) FUNDICIÓN / DE / CONSTANTINO DE LINARES ORTIZ / PROVEEDOR DE LA RL CASA / MADRID CARABANCHEL BAJO) (06) (creu amb peana).

La campana mitjana, de nom "Sant Josep", va ser refosa en 1911. També porta la marca de Constantí Linares Ortiz de Madrid.

Campana mitjana ("Sant Josep")

Diàmetre 82 cm.

Pes aproximat 319 kg.

Fonedor LINARES ORTIZ, CONSTANTINO DE
(CARABANCHEL BAJO)

Any fosa 1911

Epigrafia text T: " SAN JOSE 1911 REFUNDI / DA POR
ENCARGO DEL + / QUE FUE CURA PROPIO / + DE +
ESTA PARROQUIA + / D. JOSE LEON ESPADAS " ; M:
(00) (creu potenziada) (06) (marca de fàbrica) "
CONSTANTINO LINARES / ORTIZ / MADRID
CARABANCHEL BAJO "

La campana major, de 122 cm de diàmetre. és la única d'origen catinenc. No porta cap nom gravat però la gent la coneix com "Maria Rosa".

Campana Grossa ("Maria Rosa")

Diàmetre 122 cm.

Pes aproximat 1051 kg.

Fonedor MAÑES, LUIS (MAS DE LAS MATAS)
Any fosa 1833

Epigrafia text T: " ALABADO + SEA EL +
SANTISIMO SACRAMENTO + LUIS MAÑES ME Y
ZO + AÑO 1833 + " ; M: (00) (creu potenziada)
(06) (Mare de Déu)

És la més antiga de totes. Porta gravada una llegenda al voltant que diu: ALABADO SEA EL SANTÍSSIMO SACRAMENTO- LUIS MAÑES ME YZO - AÑO 1833. En el seu exterior presenta gravats una creu, per la seva part posterior, i un quadre amb una Verge, en la seva part anterior. Encara que el seu pes es d'unes 85 arroves (1.050 kg), la dita popular li n'ha afegit algunes més. Aquesta diu "Maria Rosa em diuen, cent arroves peso. Qui no s'ho crega, que me sospeso".

Aquesta campana la va refondre Lluís Mañes, campaner de Mas de les Mates (Terol) en un hort que correspon al pati de la casa de Julián, el ferrer, durant el mes de setembre de 1833. El dia 1 d'octubre la gent de Catí, amb l'ajuda d'uns mariners de Vinaròs, la van pujar al campanar, sent beneïda i començant a tocar al dia següent.

Ressumim el que ens compta Mossèn Joan Puig sobre "Maria Rosa"

El Consell per recaptar fons amb què pagar la campana. Va vendre unes terres que posseïa a la partida del Salt (Venta de l'Aire) per les quals va pagar 25 lliures el veí Jaume Segura Salvador, del Mas d'Eixemeno, el 9 setembre 1827.

Any 1827. Dia 5 de setembre. - S'encarrega refondre la campana major, d'un es 85 arroves, al campaner del Mas de las Matas Luis Mañes.

Any 1833. Any de la funció i col·locació. Dissabte 28 de setembre. - Es fa la fosa a l'hort que correspon al bancal, ara pati de la casa de Julián el ferrer. (Sobre l'any 1962, sent rector Mossèn Salvador Vives, es va trobar, a més de 2metres de profunditat, un buit que, en desfer, conservava les petjades de la fosa de la campana. Segurament encara queden restes dels motlles de la fosa enterrats, segons Julián).

Diumenge, 29 i dilluns, 30: El bronze fos va ocupant el lloc entre els motlles el dia de Sant Miquel i roman coberta fins a les 6 de la vesprada del dilluns

Dilluns 30 de setembre. - Es descobreix i trasllada cap al portal de la Font Vella (el que unia la Raval de l'Hospital amb el carrer Major) girant sobre una biga, fins a deixar-la al peu del campanar.

Dimarts 1 d'octubre. - Tres mariners de Vinaròs i la resta de gent la van pujar al campanar.

Dimecres 2 d'octubre. - A les dotze es col·loca al seu lloc i es toca en ella l'Ave Maria. A les dos i mitja es beneïda per tot el clergat a la torre. Va estar tocant fins dissabte i, amb aquest motiu, es va torejar per tot el poble, i es va matar aquest dissabte, una vaca de Vallivana.

Les campanes grossa ("Maria Rosa") i mitjana ("Sant Josep") des de dins del campanar.

Nom campana Mare de Déu de la Misericordia de l'Avellà

Diàmetre 45 cm.

Pes aproximat 53 kg,

Fonedor CRONOS (ROQUETES)

Any fosa 1951

Epigrafia text T: VIRGEN DE LA MISERICORDIA DEL AVELLA – CATI AÑO SANTO 1951. / * * * *

SIENDO CURA D. GASPAR PORTOLES CLIMENT.; M:

(00) relleu Mare de Déu,
(03)marca de fàbrica,

TALLERES/Cronos/ROQUETAS/TARRAGONA, (06)creu,
(09)anagrama de Maria.

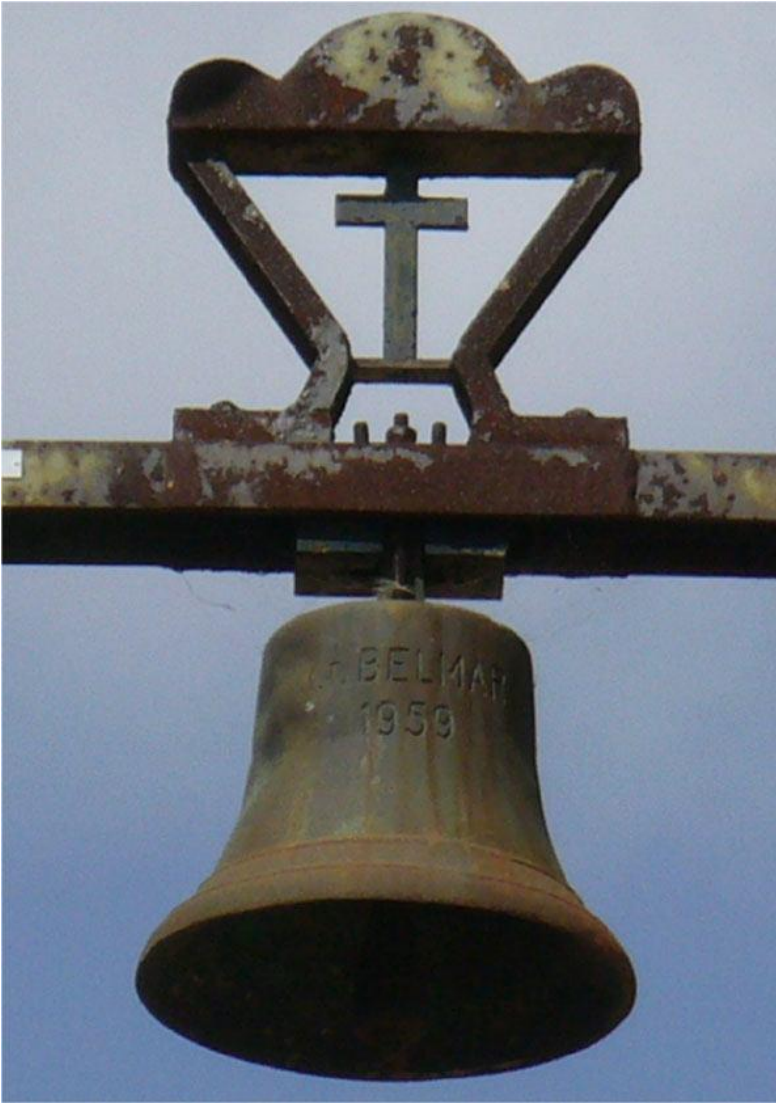
El dia 25 de juliol de 1951 es va efectuar la solemne benedicció del Sagrari i de la campana de l'ermita sent padrins l'Excm. Sr. D. Josep Ferrandis Salvador (president de la Diputació de Castelló) i la Sra. Maria Luz Cepeda de Gómez (esposa del metge) i padrins d'honor D. Francesc Blasco García, alcalde de Catí i Dª Júlia Beltrán, esposa del jutge de pau. La campana substituïa a la que es va destruir durant la guerra. Van imprimir-se uns recordatoris per a recordar l'esdeveniment.

Triple espadanya

Hi ha dos campanes, encara que la menuda no té corda.

Tiplet - Ermita Santa Anna

Nom campana Tiplet

Diàmetre 30 cm.

Pes aproximat 16 kg.

Any fosa 1959

Epigrafia text T: M. T.
BELMAR / 1959

Ermita de Santa Anna (1446)

Espadanya

Sta. Maria del Pilar - Ermita
Mare de Déu del Pilar. Nom
campana Sta. Maria del Pilar

Diàmetre 30 cm.

Pes aproximat 16 kg.

Any fosa 1989

Epigrafia text T: STA MARIA
DEL PILAR / FAMILIA SERRET
GARCIA / CATI / AÑO 1989

El dia 22 de juliol de l'any 1989 va ser batejada una campana que es va col·locar en l'ermita per una donació particular de Maria Serret García, de Vinaròs, sent els padrins Óscar Beltrán Sales, de Catí i Ana Jesús García Sanz de Vinaròs, ja que l'anterior campana havia desaparegut. A la campana se li va posar el nom de Santa Maria del Pilar.

Ermita del Pilar (1625)

Espadanya

Actual campaneta de la capella de la Font de Sant Vicent traslladada l'any 1992 amb el permís del bisbe de Tortosa des damunt del portal a l'actual emplaçament (Veure més endavant portal de la Font Nova o de Sant Vicent)

Font Nova o de Sant Vicent

Espadanya

Abans de construir el campanar (1615), damunt de la nau principal de l'església hi havia una campaneta que es va baixar, l'any 1937, per a ser transformada en metralla per a armament.

Es conserva encara l'espadaña damunt de la teulada de l'església.

Al final del Carrer d'En Galià, actualment de Sant Roc, es trobava el portal batejat amb el nom d'aquest sant, anomenat patró de Catí en 13 d'agost de 1589, que tenia una campaneta. El portal fou enderrocat en 1932.

El 18 de juliol de 1773 es va alçar una capella dedicada a Sant Vicent Ferrer sobre el portal de la Font Nova. Tenia la seua campana que es feia sonar totes les nits a l'encendre la seua làmpara, senyal per a recordar als devots la pregària d'un pare nostre.

El portal i la capella es van enderrocar l'any 1922 i la capella traslladada damunt de la font.

En el poble de Catí han segut diverses les ocasions en que s'han fos i refós campanes. La majoria de les vegades les campanes es badaven o trencaven pel seu ús. Llavors amb les restes es tornava a refondre la campana.

La majoria de les campanes eren donades pels patrocinatoros a ermites o esglésies. La intenció religiosa dels patrocinatoros sembla evident si observem les inscripcions piadoses que porten la majoria de les campanes i el que la quasi totalitat dels campanars estiguen situats en esglésies..

JUAN ADAM Y NICOLAS MARTÍ (1420-1421) (Copio en castellà tal qual ho he trobat) El último campanero era natural de Santa María de Francia y su hijo homónimo creemos procedían del mismo burgo. Contratan el 8 de noviembre de 1420 con los jurados Pedro Ripoll y Ferrer de Sanjuán, el presbitero Ramón Martí, Ramón Ferradella y Jaime Sanjuán, segrista o administrador, la fundición de una campana, que había de estar acabada para la fiesta de la Candelaria.

ANTONIO MARTÍ (1425)

Ignoramos el parentesco que pueda tener este campanero con Nicolás Martí y si procedía, como los otros, de tierras francesas. Fundió la campana del reloj en 1425

JUAN CLERGET (1439)

También campanero francés a juzgar por su apellido; residente en Catí en 1439 donde rehizo y refundió dos campanas, la de los señales y la de comulgares:

JUAN GASIA (1452)

Estaba vecindado en Alcañiz y firma en Catí las capitulaciones de una campana que tenía que hacer, en 22 de enero de 1452, debiéndola tener acabada para el próximo mes de marzo en Benicarló, donde se encontraba a la sazón.

PEDRO SIMÓ (1455)

Vivía en Valencia. Refundió una campana en 7 de octubre de 1455. "die martis vii octobris anno Mcccclv.

GUILLERMO MARTÍ (1457)

Este campanero francés procedía de la ciudad de Langres. Fundió la campana mayor de la Iglesia firmando el contrato en 14 de abril del año 1457. "die iovis xvvvv aprilis anno Mcccclvii.

MAESTRO VALLÉS (1518)

Este campanero era de La Mata, y allí fundió una de las campanas de la torre de Catí

CAMPANERO DE MORELLA (1707)

No conocemos el nombre de este campanero que residía en Morella y fundió la campana Santa Agueda de Catí

BERNARDO DE LA PUENTE (1742)

Fundió la campana Santa Bárbara de la torre de catí, cobrando parte del precio el 20 de Diciembre de 1747

LUIS MAÑEZ (1827)

Este campanero era de Mas de las Matas (Teruel) y el día 5 de septiembre contrató con el Consejo de Catí la fundición de la campana mayor de la torre para sustituir la anterior campana que se había roto. El Consejo para recaudar fondos con que pagar la campana vendió unas tierras que poseía en la partida del Salt (Venta de l'Aire) por las que pagó 25 libras el vecino Jaime Segura Salvador el 9 de septiembre de 1827.

Bibliografia:

Joan PUIG, Pbro. Boletín Castellonense de Cultura. Tomo XXI (1945).
MOLLÀ i ALCANIZ, Salvador-Artemi (<http://www.campaners.com>)

Enllaços:

CAMPANES A CATÍ- COMUNITAT VALENCIANA
<http://campaners.com/php/poblacio.php?numer=298>

CAMPANERS A CATÍ
<http://campaners.com/php/textos.php?text=10>

ELS TOCS DE CAMPANES EN LA ROMERIA
<http://campaners.com/php/textos.php?text=1481>

WEB OFICIAL DELS CAMPANERS DE LA COMUNITAT VALENCIANA
<http://www.campaners.com/>

Campana major de l'església de Catí (Paco Martí) Programa festes Catí
<http://campaners.com/php/textos.php?text=109>

Web personal
<https://www.catimenu.com/campanar.htm>

Aclariments (*)

L'empresa que ha realitzat la reparació és **MANCLÚS**- Campanas y relojes- València

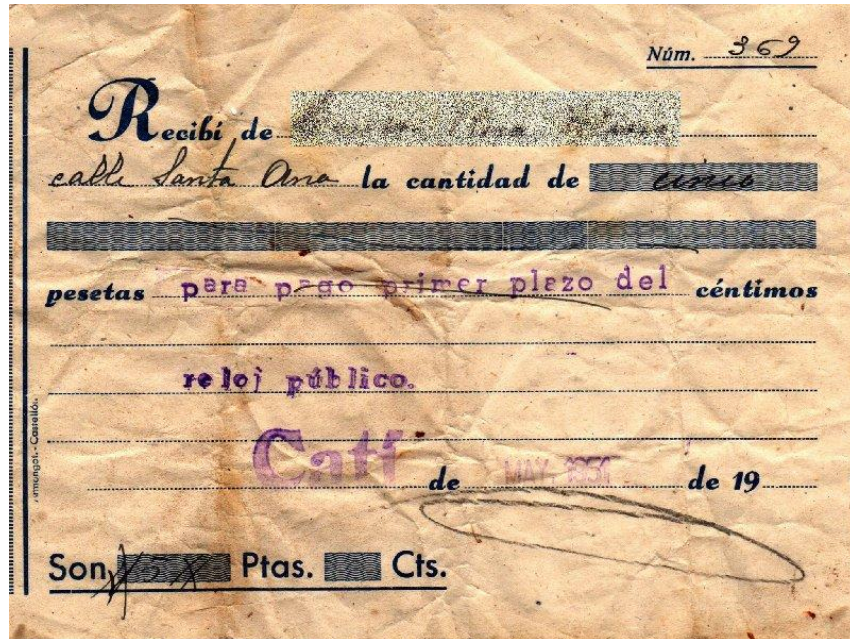
En les obres de reparació és obligatori demanar el preceptiu permís a la Direcció General de Patrimoni, ja que es tracta d'un immoble protegit (l'església) en un conjunt encara més protegit (el conjunt històric) i en un entorn **BIC** (*DECRET 231/2004, de 22-10, del Consell de la Generalitat*)

(DOCV núm. 4871 de 27.10.2004 pel que es declara BIC el Conjunt Històric de Catí).

La normativa de protecció del patrimoni de la Generalitat Valenciana exigeix substituir en les restauracions el jous metàl·lics pels de fusta. Els metàl·lics distorsionen el so i són causa de freqüents trencaments de batalls i de campanes.

Pel que fa a obrir les finestres és un costum actual, semblant a picar els murs per veure la pedra: una actuació amb motius estètics, però que oblida la finalitat per la qual es va fer. Obrir les finestres modifica la sonoritat i sols es justificaria si es feren campanes noves. Pel contrari s'ha de defensar el mur tapat per motius acústics, ja que la finalitat d'un campanar ha de ser doble, primant la sonoritat i després el símbol, la icona. Sols en tercer lloc arriba l'estètica.

EL RELLOTGE DEL CAMPANAR

Rebut de participació en el pagament del rellotge (acredita la data: maig de 1951). (Facilitat per F. Segura)

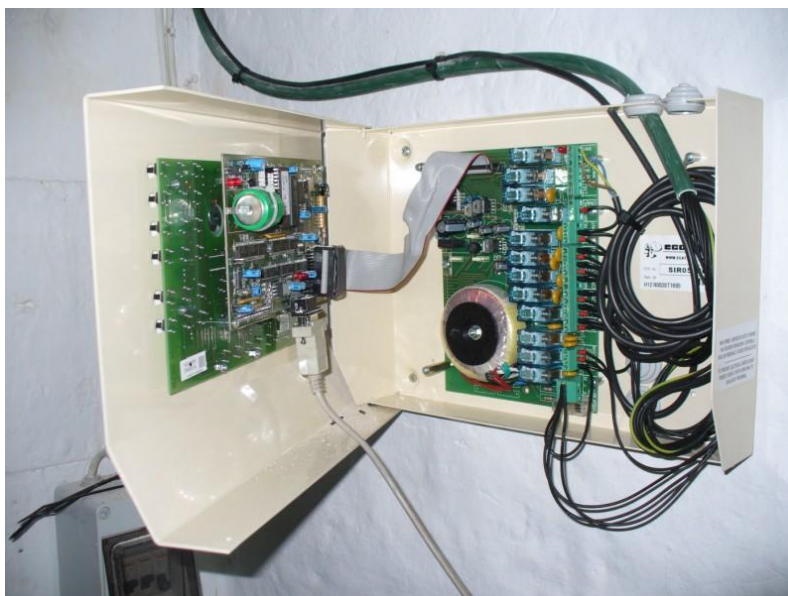
El rellotge actual data de meitat del segle XX. Fou pagat en participacions dels veïns del poble. Fou inaugurat en 1952 sent Francisco Blasco alcalde. Fa els tocs de les hores, mitges i quarts amb l'ajuda de la campana grossa (Maria Rosa).

Rellotge del campanar després de la reforma de juliol de 2012, per damunt de la campana grossa (Maria Rosa) amb la qual fa els tocs (hores, mitges i quarts)

En juliol de 2012, coincidint amb la reforma i restauració de les campanes, la maquinària del rellotge com a tal fou substituïda per un ordinador (Sirio 12), de la casa ECAT MONDOVI, amb el qual les hores s'actualitzen permanentment per internet (decisió discutida pels experts), ja que l'ordinador ràpidament es queda obsolet, de fet ja ho està, en canvia, la maquinària d'un rellotge ben cuidat dura segles.

Un rellotge substituït per un ordinador és una pèrdua patrimonial: un rellotge, ben conservat, dura segles; l'ordinador instal·lat, el Sirio 12, en poc temps estarà obsolet i ja ha sigut reemplaçat per altres models posteriors, que ja estan en el mercat, de la mateixa casa ECAT MONDOVI.

Modern ordinador programador ECAT MONDOVI SIRIUS 12 de quadre de comandament digital del rellotge i dels tocs de les campanes.

